

Prof. dr. *Nedjeljko Mihanović*, član suradnik
Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti

U ime Društva književnika Hrvatske opraštamo se, u ovom sunčanom jesenskom danu, od svoga dugogodišnjeg uglednog člana, književnog teoretičara, prevodioca, organizatora znanstvenog života, sveučilišnog pedagoga, općepriznatog stručnjaka germanistike, nezaboravnog profesora Zdenka Škreba. Glavno područje djelatnosti profesora Škreba bijaše germanistika i njemački jezični izraz. Ali u djelokrugu svoga opsežnog znanstveno-književnog rada, on je kao hrvatski književnik osobitu pozornost učenjaka i istraživača usmjeravao i na proučavanje umjetničke funkcije jezika hrvatske književnosti. Kao dugogodišnji urednik časopisa *Umjetnost riječi*, sustavno se brinuo za razvijanje kulture i izražajnog savršenstva hrvatskoga književnog jezika. U tom nastojanju za razvoj moderne stilistike i suvremenog jezikoslovlja, profesor Škreb postaje jedan od glavnih osnivača *Hrvatskoga filološkog društva*; postaje vodeći promicatelj znanstvene djelatnosti tog Društva, voditelj sekcije za teoriju književnosti i metodologiju književne povijesti. Time profesor Škreb postaje i jedan od utemeljitelja *Zagrebačke stilističke škole*, koja je unijela u znanost o književnosti u nas duh moderne stilistike i primjenu njezinih načela u književnoj interpretaciji.

Bogat suptilnim i oštroomnim opažanjima, profesor Škreb je u svoime znanstvenom pristupu problemima jezičnog izraza pokazivao istančan smisao za jezične i metričke osobitosti hrvatskog jezika. Trajno su hrvatski klasici, počevši od Marulića do Krleže, privlačili njegov znanstveni interes. Nadasve ga zaokupljahu ljepota jezika i klasičan hrvatski stil. U mnogim svojim studijama i interpretacijama književnih djela, on je uspio da se kroz spoznaju približi tajnovitosti umjetničkog fenomena i da pronikne u misterij umjetničkih pojava.

U svome radu profesor Škreb ostao je primjer stvaralačke energije i temeljite erudicije. Iz svih njegovih radova izbija na vidjelo moć zapažanja, duh i kultura. Rezultate njegova znanstvenog istraživanja pratile

su blistave vrline: temeljitost u radu, jasnoća i uvjerljivost. Društvo književnika Hrvatske trajno će mu biti zahvalno, što je u ozračje duhovne kulture unio spoznaju: da se jezik upotrebljava i s umjetničkim namjerama.

Kao čovjeka, profesora Škreba resila je upravo helenska vrlina odmjerenosti, dostojanstva i stoičke postojanosti. Smrću književnika, profesora i akademika Zdenka Škreba, Društvo književnika Hrvatske izgubilo je svoga uglednog člana, ali je u njegovim redovima svojim značajnim književno-znanstvenim djelom, osigurao sebi trajnu duhovnu prisutnost i uspomenu.

Slava književniku, profesoru i akademiku Zdenku Škrebu!

Komemorativni sastanak
u povodu prve obljetnice smrti

akademika Zdenka Škreba

održan 7. listopada 1986. godine u palači Akademije

ZDENKU ŠKREBU — IN MEMORIAM

Prošla je godina dana od kako je umro akademik Zdenko Škreb. Tada nas je potresla i zgromila vijest o njegovoj iznenadnoj smrti, onako sasvim neočekivanoj. Jer premda je već bio prešao osamdesetu, Škreb nas je ostavio u punom zdravlju, u naponu rada i stvaralaštva. Nismo u njem gledali nekoga tko će nas uskoro ostaviti. Bio je čvrsto uz nas, prisutan i djelatan, pa je to veći bio udarac kad je jednog blagog sunčanog dana prošle jeseni stigla vijest da se valja od njega oproštati zauvijek.

Godina dana dosta je vremena da se doživi što gubitak doista znači. Mnogi je od nas bolno osjetio da Zdenka Škreba nikada više neće susresti. Razred za filološke znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti jako je pogođen tim gubitkom. Nedostaju mu Škrebove odmjerene riječi, nošene punim i nepodmitljivim uvjerenjem, kojima se štedljivo, ali uvijek na pravom mjestu, javljao u raspravama o bitnim pitanjima.

Akademik Škreb spadao je među ljude koji djeluju već svojom prisutnosti. Njegova osoba, sve ono lijepo, plemenito i duboko što je iz njega zračilo, ne da se odvojiti od njegova znanstvenog djela, jer i to djelo, koliko god je po sebi znatno, tek po njegovoj osobi, živoj i prisutnoj, dobiva svoje puno značenje. To će djelo u povijesti naše znanosti uvijek ostati obilježeno time što je djelo čovjeka koji je među nama živio i radio onako kako je živio i radio Zdenko Škreb, pa nam je tim življenjem i tim radom ostao nezaboravan, ne manje nego samim svojim djelom kako se ono pokazuje u bibliografiji.

Govoriti pak o Škrebu čovjeku ne možemo ako se ne osvrnemo na podrijetlo, koliko god nas ovdje na prvom mjestu zaokuplja djelo. Zdenko Škreb rođen je 20. rujna 1904. u Zagrebu, u visoko obrazovanoj obitelji. Budući će biograf moći pokazati kako je on u našu filologiju unio baš punu pregršt pravih zagrebačkih mladenačkih doživljaja i vrijednosti. Zdenko Škreb sigurno pripada među najzagrebačkije naše filologe.

U rodnom gradu polazio je osnovnu školu i klasičnu gimnaziju, na kojoj je maturirao 1922. Odmah se na Filozofskom fakultetu prihvatio studija njemačke i francuske filologije. Školsku godinu 1926/27. proveo je u Parizu kao stipendist francuske vlade. Završio je studij 1927. profesorskim ispitom iz njemačkog i francuskog jezika. I odmah je postao ono što je ostao cijeloga života — profesor. Od 1928. do 1942. službovao je na srednjoj školi, najvećim dijelom i opet u Zagrebu. Poslije je znao govoriti da u dnu duše nikad i nije prestao biti gimnazijski profesor, po sve zaokupljen nastavom i napretkom svojih učenika.

Ali ni dok je radio na gimnaziji, Zdenko Škreb nije bio samo nastavnik. Još kao studenta zaokupila ga je znanost, i to književna. Kao mladi srednjoškolski profesor on se nije prestao baviti njome. Već 1931. doktorirao je disertacijom o Grillparzerovim epigramima.

Mnogi su predratni zagrebački srednjoškolci zapamtili profesora Škreba. Kako su prolazile godine, sve su više znali cijeniti ono što su od njega ponijeli u život. Ali ni njegov intelektualni format i ozbiljna znanstvena zauzetost nisu mogli ostati nezamijećeni. Trebala ga je zagrebačka germanistika. Od 1931. iste godine u kojoj je doktorirao, postavljen je za lektora njemačkoga jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, isprva honorarno, a onda i stalno. Već rano je tako počela doživotna veza Zdenka Škreba sa zagrebačkom germanistikom. Uz srednjoškolsku on se još od mladih dana vrlo usrdno posvetio i sveučilišnoj nastavi, za koju je po svojem daru i po svojoj naravi bio upravo predodređen.

U znanstvenom radu Škreb poslije disertacije gotovo dvadeset godina nije dao objavljenih rezultata. Teško je sada razabrati koliko su ga u tome sprečavale životne prilike, rad na gimnaziji, a koliko je to bilo razdoblje povučenosti potrebne za unutrašnje sazrijevanje. Jamačno je bilo i jednoga i drugoga a o snazi Škrebove znanstvene ličnosti svjedoči to što je umio ne samo prevladati to razdoblje nego i crpsti iz njega vrijedne sadržaje i poticaje za svoje stvaralaštvo. Tada je polagao temelje svojoj golemoj erudiciji.

Teške ratne godine, kojih je užas Škreb vrlo duboko proživljavao, značile su za njega i duboku radnu koncentraciju. Riješivši se 1942. službe na gimnaziji, mogao je usredotočiti svoje snage i posvetiti ih znanosti i sveučilišnoj nastavi.

To je vrijeme pripreme i nastanka njegovih prvih publikacija. Glavna je značajka njegova nastupa upravo njemu svojstven spoj temeljitosti, dubine i skromnosti. Još 1944, pa onda 1949. godine javio se prijevodima, stručno znalačkim i stilistički besprijekornima, a tek studije objavljene uz njih dopuštaju da se razabere kakva se to sila javila u hrvatskoj filologiji. Iste 1949. godine postaje to i bjelodano. U radu Jugosla-

venske akademije znanosti i umjetnosti objavio je magistralnu radnju o značenju igre riječima. Njome se habilitirao kao docent za njemački jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pošto je još od 1947. kao predavač bio preuzeo svu brigu za germanističku katedru. Tako je Zdenko Škreb neumoljivo temeljitim radom i tihim potvrđivanjem istinskih vrijednosti, u ozbiljnim vremenima i zastupajući struku prema kojoj se tada s mnogih strana morala očekivati nesklonost, postao jedan od stupova zagrebačke filologije.

A Zdenko Škreb se doista mora smatrati filologom u najpunijem i najpravijem značenju te riječi. Osjećao se obvezanim svim filološkim disciplinama, sa svima je bio suživljen, u svima je njima mislio stvaralački, ako već nije mogao u svima i stvaralački raditi. Tu Škrebovu filološku mnogostranost živo su osjetili njegovi slušači. U objavljenim radovima on je sav pripadao književnoj znanosti. Ali i tu već u svojoj akademskoj raspravi stoji izrazito na pograničju te znanosti i lingvistike.

Vrijedno je zadržati se malo pri Škrebovoj radnji o značenju igre riječima. Taj spis je nabijen erudicijom, pokazuje izvanredno poznavanje primarne i sekundarne literature, izrazitu analitičku moć i istančanu osjetljivost za izražajne vrijednosti. Sav nam se Škreb pokazuje u njoj. Dao je sjajnu pojmovnu odredbu igre riječima i položio njezinu klasifikaciju prvi put na valjane temelje. Prepoznao je u njoj osobit oblik bijega od zbilje. Uza sve to je ta njegova rasprava u svoje vrijeme, osim u krugu najupućenijih poznavalaca, pobudila malo pozornosti. Ne može se reći da je šire djelovala. A ipak, u uvodnom se poglavlju tamo čita: »A prije svega, pošto smo vidjeli, da neki teoretičari drže, da igra riječima upravo i nema određenih i jasnih granica prema nekim drugim stilskim sredstvima, kao na pr. rimi, a s druge se strane toliko razilaze u sudu o vrijednosti igre riječima, nameće se pitanje, je li uopće pojam igre riječima točno određen: razumijeva li klasična antika, ili Voltaire, ili žurnalizam modernoga velegrada pod imenom igre riječima jednu istu pojavu?« (str. 88). U tom rasuđivanju Zdenko Škreb je kao teoretičar progovorio na svoj pravi, svim njegovim kasnijim čitateljima i slušačima nezaboravan način.

Rasprava o značenju igre riječima upravo je neiscrpna podacima. Njezin se autor predstavlja kao istančani poznavalac i oštar mislilac. Obuhvatio je svu evropsku lingvističku teoriju s kraja prošloga i osobito s početka našega stoljeća. Javlja se tu i de Saussure, no on postaje jedan među mnogima. Premda izvrsno upućen, Škreb još nije bio razabrao što se dogodilo u lingvistici proteklih desetljeća. Nepoznati su mu još Trubeckoj i Hjelmslev. I tako u toj njegovoj raspravi, posvećenoj načelno važnom, ali ipak sasvim specijalnom predmetu, nije bilo snage da

privuče i pokrene. Ostao je to briljantan akademijski traktat, zanimljiv i vrijedan samo najužem krugu posvećenih. Tek će u jednom zrelijem razdoblju naše filologije teoretičari osjetiti kakvo je bogatstvo pohranjeno u Škrebovoj raspravi o značenju igre riječima.

Već u toj se radnji jako očituje Škrebova osjetljivost za povijesnu dimenziju i društvenu uvjetovanost književnih pojava. Proživljena ratna i poratna zbivanja, atmosfera onoga vremena, učinili su da se na nekim mjestima njegove rasprave čini da je do skrajnosti obuzet tim aspektom književne pojave. Kako god se neki takvi pasusi, i u svjetlu kasnijih Škrebovih tekstova, mogu učiniti pretjeranima, osjeća se duboka iskrenost njegova suočavanja s tim problemima.

Slijedeći svoju sociološko-povijesnu usmjerenost, Škreb je napisao raspravu o lirici Ericha Kästnera i njezinim povijesnim temeljima, koja je objavljena 1951. u prvom Zborniku radova Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. To je zapravo sinteza povijesti njemačke lirike od napoleonskih ratova do drugoga svjetskog rata, vizija u kojoj Kästner stoji na njezinu svršetku, predstavlja njezin unutrašnji slom, a društveno ozdravljenje i snaga novoga početka, bez koje ne mogu nastati visoke pjesničke vrijednosti, još se ne nazire. I tu se Škreb pokazuje kao izvrstan znalac, književni germanist svjetskoga formata, ali u tom njegovu tekstu nema još ničega čime bi povukao našu književnu znanost i postao onaj kakva ga znamo: veliki učitelj književne teorije i metodologije književne povijesti.

Prijeloman je u tom pogledu bio kratak i nepretenciozan članak objavljen 1954. u časopisu Jezik, namijenjen širem čitateljskom krugu. Tu je pod naslovom »Jezik u interpretaciji pjesničkog djela« Zdenko Škreb progovorio na sasvim nov način. On intonira svoj članak citatom švicarskoga romanista Spoerrija. Taj citat glasi ovako: »Nauka o literaturi nije povijest, nego filologija; ona se mora zabaviti riječju, i sve drugo, što istražuje osim toga, mora poduzimati samo zbog riječi. Individualno oblikovana riječ predmet je kritičara stila, kao što je kolektivno utvrđena riječ predmet filologa u užem smislu« (str. 129).

Dosljedni erudit Škreb nastupio je i opet citatom, kao toliko puta u svojim prvim raspravama. Ali ovaj citat izrazio je pravi obrat. I sam Škreb to izričito veli ovim riječima: »Ovim je programom, prije svega, problem literarnoga ocjenjivanja, »vrednovanja«, postavljen na novu osnovu. Dok već preko stotinu godina književni kritici i historici s više ili manje ukusa i spremne ističu ideologiju pjesničkoga djela, crtanje čovjeka, prirode i društva, fabulu, životnu problematiku, kompoziciju i tehniku kao elemente pjesničkoga djela koji odlučuju o njegovoj vrijednosti i o njegovu uspjehu, tek je naše stoljeće došlo do potpuno jasne spo-

znaje, da nam svi ti elementi nisu neposredno dani, nego se nužno očituju u pjesničkom jeziku» (str. 129).

Nama, koji smo to mladi čitali u ranom ljetu 1954. godine, te riječi i danas još odjekuju onako kako su odjeknule onda. Osjetilo se da je čvrsto tlo pod nogama, otvorili su se novi vidici. O književnosti se opet stalo govoriti filološki, između njezina proučavanja i lingvistike uspostavljao se opet pravi dodir. Počelo se stvarati ono što će još izaći na glas kao zagrebačka škola književne teorije.

Bio je to rezultat Škrebova susreta s djelima Emila Staigera i osobito Wolfganga Kaysera, čije je djelo *Das sprachliche Kunstwerk* (Jezik na umjetnina) još 1953. prikazao u časopisu *Pogledi*. A nova klima koja se stvarala u našem kulturnom životu omogućila je da ti poticaji postanu doista plodni i za našu filologiju konstitutivni.

Slijede Škrebovi članci u *Jeziku* (1955. i 1957), u kojima se dalje razvijaju shvaćanja o jezičnoj interpretaciji književnoga teksta, a u *Pogledima* (1956) izlazi temeljan prikaz mjesta i značenja Emila Staigera u njemačkoj znanosti o književnosti. U časopisu *Izraz* (1957) odgovara Škreb na pitanje o tome za koga piše pjesnik. Dotle je razvoj naše književne znanosti bio sazrio i do toga da u Zagrebu počne izlaziti (od 1957) poseban časopis *Umjetnost riječi*. Škreb mu je sasvim prirodno bio glavnim urednikom. U tom je časopisu redovito objavljivao radove u kojima se sve više izgrađivala i razrađivala njegova impresivna književno-teoretska koncepcija. Svoje prvo zaokruženje ona dobiva 1961. u široko zasnovanom kolektivnom djelu *Uvod u književnost*, koje je Zdenko Škreb uredio zajedno s Franom Petrèom i sam mu kao autor dao sedam temeljnih priloga.

Tako je sve što je Škreb bio započeo i pokrenuo raslo i očitovalo se u sve uglednijem obliku. Naša kulturna javnost vrlo je dobro primila tu knjigu. U novoj koncepciji s novim suradnicima izašla je 1969, a zajedno s Antom Stamaćem uredio je Škreb taj *Uvod* 1983, i opet proširen, s mnogim novim autorima i priložima. Razvoj i rast te knjige, kojoj je već i četvrto izdanje pred izlaskom, kao da simbolizira organičnost i spontanost, i osobnost i zajedništvo što se očituju u svem Škrebovu znanstvenom radu.

U razdoblju u kojem je otvarao putove i našoj književnoj teoriji udarao nove temelje, ostao je Zdenko Škreb vjeran poslovima i zadacima kakvim se bio posvetio već prije. Uz prijevode, redakcije, popratne tekstove i komentare koji približuju našoj publici bitna djela njemačke književnosti, objavio je u akademijskim izdanjima *Preradovićeva pisma* Emi Regnerovoj i pošao tragom njemačke poezije u *Šenoinim stihovima* (oboje 1952), a 1954. izašle su na njemačkom jeziku njegove studije o

Grillparzeru, te se Škreb od tada smatra jednim od najmjerodavnijih istraživača toga velikog austrijskog pjesnika. U godišnjaku društva što u Beču organizira proučavanje njegovih djela objavio je 1960, također na njemačkom jeziku, raspravu o Grillparzerovim epigramima, novu i dorađenu verziju svoje disertacije od 1931. Tako je i taj njegov rad bio zaokružen i postao pristupačan svim germanistima. Doista se može reći da je Zdenko Škreb dovršavao svoje poslove. Dovršavao ih je smirenom upornošću, prihvaćajući krivudave staze života, ne bojeći se neizbježnih prekida i odgađanja. On je znao što je to tiho i spontano dozrijevanje.

A ako i jest Uvod u književnost bio prvo zaokruženje, on nije završetak i prekid Škrebova rada na teoriji književnosti i metodologiji njezine povijesti. I dalje se nižu članci, većinom u Umjetnosti riječi, počinju se skupljati pretiskani u knjige (Stilovi i razdoblja, s Aleksandrom Flakerom, 1964), a njegovo istraživačko obzorje širilo se i prema novim područjima obuhvativši čak i trivijalnu literaturu (1964).

Jedan za drugim izlaze radovi u svakom od kojih se nešto dograđuje na već započetim teoretskim i historijskim zdanjima. Škreb je sve prisutniji u njemačkoj i austrijskoj germanistici. I tu mu je obuhvat širi: Grillparzer, njemačko-hrvatske književne veze, teorija stilistike, Lenau, Goethe, temeljna pitanja teorije književnosti, detektivski roman, Hebbel, Eduard von Bauernfeld, von Zedlitz, Ilse Aichinger. Posebno se ističe knjiga o znanstvenosti književnih istraživanja koju je uredio zajedno s Viktorom Žmegačem i u njoj sâm dao temeljan prilog, a izašla je u Frankfurtu 1973. Škrebov znanstveni rad započeo je s epigramom, a njegov posljednji veći akademijski spis, koji je 1977. objavila Austrijska akademija znanosti, bavi se epigramom u njemačkim almanasima Muza oko godine 1800.

U posljednjem razdoblju svojega života Škreb je težište svojega rada pomaknuo na pisanje knjiga. Njima je zaokružio svoj rad na glavnim područjima i postao pouzdan vodič onima koji se tek upućuju u njih. To su kod nas knjige Studij književnosti (Zagreb 1976) i Književnost i povijesni svijet (Zagreb 1981). Obje se obraćaju širem čitateljskom krugu i upravo zato osobito jasno i temeljito iznose Škrebove poglede na književnu znanost u njihovu dozrelu i konačnu obliku. Na njemačkom je 1976. u Kronbergu izašao uvod u dramsko stvaranje Grillparzerovo. Nagla i sasvim neočekivana smrt otrgnula je Škreba od mnogih radnih pothvata kojima se u već poodmaklim godinama posvećivao s mladenačkim oduševljenjem i s neposustalom energijom. Bilo bi vrijedno da se nađe tko će se znalački pozabaviti njegovom znanstvenom ostavštinom.

Kako god se na temelju tiskanih djela izvrsno mogao prikazati znanstveni rad i rast akademika Zdenka Škreba, njegovo značenje, nje-

gova prisutnost u našoj znanosti i u našoj kulturi nipošto se ne iscrpljuje u njima. Do kraja života radio je na Filozofskom fakultetu. Godine 1953. postao je izvanredni, a 1958. redovni profesor. Ostao je to do 1974, kada je umirovljen na vlastitu želju, ali je i dalje sudjelovao u nastavi trećega stupnja književnosti i dao joj velik prilog. Mnogo je gostovao na inozemnim sveučilištima i bio je vrlo cijenjen predavač.

Zdenko Škreb bio je rođeni učitelj, a umio je to biti i izvan institucionalizirane nastave, u kolegijalnom ophođenju i u prijateljskom krugu. Zato on nije bio učitelj samo svojim studentima, a usudio bih se reći, čak niti na prvom mjestu njima. Ne zato što im on ne bi posvećivao punu pažnju i što u svoja sveučilišna predavanja ne bi unosio sebe čitavoga, nego zato što je među njima bilo samo malo onih koji su bili sposobni prihvatiti i dalje razvijati poticaje što su im dolazili od njegove nastave.

Upravo je nevjerojatno što se sve moglo saznati na njegovim predavanjima iz njemačke filologije. Dosta da potakne na oranje dubokih brazda ne samo na jednom filološkom polju. Tako se u ranim pedesetim godinama, kada se na Filozofskom fakultetu u Zagrebu jedva što moglo čuti o novom životu koji je tada već bujno bio šiknuo u lingvistici, na Škrebovim predavanjima moglo vrlo precizno saznati sve bitno o razlici između fonetike i fonologije i što Ferdinand de Saussure i knez Trubeckoj svojim jezikoslovnim priložima znače za novo razumijevanje jezične pojave. Slušalo se to suspregnuta daha kao otkrivenje kakve tajne nauke.

I poredbena indoevropska lingvistika, koja se i u okviru drugih filoloških studija predavala vrlo temeljito, ali joj obzorje nije prelazilo ono malogramatičarskih epigona, zasjala bi na germanistici novim sjajem jer je Škreb stvaralački i vrlo samostalno uključivao novija gledišta i rezultate, od ruske historijske kritike lingvističkih rekonstrukcija do Benvenisteove teorije korijena, koja je upravo metodu rekonstrukcije dovela do skrajnjih konzekvencija. Bio je to uvod u indoeuropeistiku o kakvom se poslije u nastavi trećega stupnja lingvistike, kada je ona uvedena, nije moglo ni sanjati jer su vremenski okviri, pretpostavke, zahtjevi i očekivanja to tamo potpuno onemogućivali. Organizacija trećega stupnja je već po svojoj koncepciji isključivala kontinuiran rad samostalnog nastavnika. U Škrebovim predavanjima za germaniste početnike to nije bilo tako.

Iz Škrebovih se predavanja tada moglo naučiti i to da se počeci njemačke književnosti ne mogu valjano upoznati ako se duboko ne uđe u povijest ranosrednjovjekovnih njemačkih plemena i ako se ne rasklo-

pe temeljni priručnici crkvene povijesti, jer tko ništa ne zna o opatijama i katedralama ne može razumjeti književni rad što se upravo u njima i oko njih odvijao.

Sve se to učilo na sveučilišnim predavanjima Zdenka Škreba iz nje-mačkoga jezika i književnosti, kako se to tada već službeno zvalo da se nitko ne bi spoticao o nerazumljivu i zastrašujuću riječ filologija. Za onoga tko je svemu tomu bio otvoren bila je to izvrsna škola u kojoj se utemljivalo najbitnije. Slušajući Škreba moglo se osjetiti što zapravo jest sveučilišni profesor.

Godine 1950. osnovano je Hrvatsko filološko društvo. Zdenko Škreb pripadao je najužem krugu njegovih osnivača i postao je onda njegovim prvim tajnikom. Što je to društvo značilo i još znači za našu znanstvenu i kulturnu sredinu nije potrebno u ovom krugu dalje razlagati. Škreb je uložio mnogo truda u pokretanje tih aktivnosti. Najvažniji je, međutim, bio njegov rad u Sekciji za teoriju književnosti i metodologiju povijesti književnosti. Hrvatsko filološko društvo osnovalo je tu sekciju na poticaj Antuna Barca, svojega prvog predsjednika, koji je smatrao potrebnim da književna znanost u nas traži svoj vlastiti put, ne slijedeći strane uzore ni na kojoj strani. Bila je to ne samo sretna zamisao, nego je Barac, kad je tajništvo nove sekcije povjerio Zdenku Škrebu, našao baš pravoga čovjeka za to. On je uložio sve svoje snage u izvršavanje zadatka koji je preuzeo.

Vrlo brzo Škreb nije više bio samo rukovodilac sekcije nego i njezina središnja osoba, utjelovljenje duha koji ju je nosio. Uz bok mu je stao Fran Petrè, a Škreb je umio privući mlađe i zadržati ih uz se. Okupljalo ih se više. Među njima su se našli Ivo Frangeš i Aleksandar Flaker. Sve opipljivija je postajala ona stvarnost koju su drugi nazvali zagrebačkom školom književne znanosti. Kada je ona 1957. dobila svoj časopis, bio je to događaj koji je odjeknuo ne samo u našim stranama nego i u svijetu. Roman Jakobson svrstao je nekom prilikom Umjetnost riječi na jedno od prvih mjesta u toj struci na čitavome svijetu. I kako god je rad u sekciji i izdavanje časopisa bio zajednički posao, a upravo Škreb je svesrdno nastojao da to bude tako, ipak je on bio i glavni nosilac toga pothvata, i njegova pokretačka snaga, osoba oko koje su se skupljali, u koju su se ugledali drugi, koja im je davala sigurnost i ulijevala pouzdanje. U tom posebnom, ali vrlo bitnom smislu i sekcija i časopis njegovo su djelo. A za to su bile potrebne ne samo znanstvene nego i ljudske kvalitete. U tom je došla da izražaja sva nezamjenjiva i u više nego jednom pogledu uzorna Škrebova ličnost.

Tko god je poznavao Zdenka Škreba ostao je pod dojmom njegove istančane osjetljivosti, njegove prijazne susretljivosti, u kojoj se uvijek

pokazivala i nepokolebljiva ozbiljnost. Kao malo tko on je umio svojim mlađim, pa i mnogo mlađim suradnicima biti i autoritet i prijatelj, a da jedno nije baš nimalo umanjivalo drugo. Uvijek je bio zauzet za zajedničke probitke, a znao je u brigu za pojedinačno uključiti i brigu za cjelinu. Povučeni i često zamišljeni, mogao je onima koji ga nisu bliže poznavali djelovati kao da je odsutan i nepristupačan. A upravo to Zdenko Škreb nikada nije bio. Izuzetan po visokim vrijednostima, o jećajnim, etičkim, estetskim i umnim, s kojima se poistovjećivao bez pridržaja i koje je ostvarivao bez kolebanja, bio je uvijek okrenut drugima, zahvalan za svaki izraz topline i prijateljstva koji bi osjetio kod onih oko sebe.

Značajna je osobina Zdenka Škreba njegova velika ljubav prema prirodi i prema glazbi. Tu je dolazila do izražaja njegova estetska osjetljivost i umjetnička žica njegove naravi. Uz to je u njega bio vrlo izražen smisao za povijesno, upravo strastvena potreba, hranjena širokom i dubokom erudicijom, da svaku pojavu stavi u njoj svojstven povijesni okvir, iz kojega je proizašla i u kojem postoji. Strogost u tom zahtjevu otežavala mu je katkada da razumije misao koja radi točnijega određivanja pojmova i jasnijeg utvrđivanja njihovih suodnosa apstrahira od povijesnih zadanosti i ide do samog ruba zamislivoga, služi se misaonim eksperimentom. Škreb je to doživljavao kao intelektualnu frivolnost. A upravo on je bio osobito zauzet pobornik jasnih i čvrsto određenih pojmova u književnoj znanosti, živo je osjećao koliko joj oni još nedostaju i uvijek isticao da samo ako ih izbrusi ona doista može biti znanošću.

I baš to troje: izrazita estetska, upravo umjetnička osjetljivost, jako razvijen smisao za povijesno gledanje i povijesnu sintezu i sposobnost dobrog razlikovanja i oštrog mišljenja predodredilo je Škreba da se uhvati u koštac s novim utemeljivanjem književne znanosti u nas. Samo s takvim sposobnostima i sklonostima mogao se pothvatiti da na besprijeckorno znanstven način poveže spoznaju o tekstu kao jedinom posredniku književne pojave i književnih vrijednosti sa strogim povijesnim uvrštavanjem i društvenim određivanjem tih istih pojava i tih istih vrijednosti. Na tom je putu Zdenko Škreb, prema mjeri snaga jednoga čovjeka, poveo daleko, ne samo nas nego ljudsku misao uopće.

Bio je nezaboravan doživljaj vratiti se kao mlad filolog sa studijskoga boravka u inozemstvu, pun dojмова, obogaćen novim iskustvima i provjerenim mjerilima, a onda kod kuće, u Zagrebu, kraj Zdenka Škreba i u njegovoj sekciji, osjetiti da tđ znanost ne živi manje autentično i manje stvaralački nego u velikom svijetu, da se i tđ može biti na izvoru, pa i na bogatijem nego tamo.

Znanstveni rad Zdenka Škreba dobio je i najviša priznanja. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabrala ga je 1965. za dopisnog, a 1977. za redovnog člana. Austrijska akademija znanosti izabrala ga je 1972. za dopisnoga člana u inozemstvu. Za svoj znanstveni rad odlikovan je Grillparzerovim prstenom i medaljom Goetheova instituta, nagrađen je Gundolfovom i Herderovom nagradom. Za svoje djelovanje, za velik prinos našoj znanosti i kulturi Zdenko Škreb odlikovan je Ordenom rada sa zlatnim vijencem. Dodijeljena mu je i republička nagrada za životno djelo.

Smrt Zdenka Škreba za Jugoslavensku je akademiju vrlo težak gubitak. Iako je doživio lijepe godine, otrgnut je iz najživljega života. Teško je prihvatiti da nije više među nama, onako zaslužan i poštovan, a skroman i nenametljiv. Ne samo zato što bismo još mnogo dragocjenih prinosa od njega trebali — a bili bi nam potrebni — nego u prvom redu zato što više ne možemo u njega pogledati i odmah živo osjetiti kako treba i kako se može živjeti i raditi. Ne samo naša znanost nego i naše kolegijalno drugovanje siromašnije je od kada njega nema.

Ostalo nam je njegovo djelo. Ono je trajan poklad, putokaz i izazov. Ostala je njegova uspomena u svih onih koji su ga poznavali i voljeli. Ta uspomena je obveza za svakoga od nas da svojim djelovanjem i prisutnošću nadoknađujemo, koliko nam je dano, njegov bespovratni odlazak. Jer tko bi težnju za valjanom spoznajom odvajao od ljudske topline, znanstveni napredak od osjećajnoga sklada, taj bi iznevjerio ono najvrednije što nam je poklonila uspomena oko koje smo se danas ovdje okupili.

Neka je slava akademiku Zdenku Škrebu!

Popis radova Zdenka Škreba

